

Drogą po stawach i ptakach

Śląsk

Jedną z prowadzonych obecnie przez Pracownię kampanii jest protest przeciwko lokalizacji drogi ekspresowej S-1 relacji Cieszyn - Bielsko-Biała przez cenne przyrodniczo tereny Pogórza Cieszyńskiego, przede wszystkim przez rezerwat „Morzyk”. Droga ta chyba jednak ma specjalizować się w dewastacji przyrody i projektowana jest tak, aby jak najwięcej zniszczyć i jak najwięcej konfliktów wywołać. Ekspresówka ta bowiem ma biec dalej w kierunku Mysłowic-Kosztowy i znów przecinać cenne przyrodniczo tereny.

Planowana jej lokalizacja na tym obszarze, wiodąca przez Brzeszcze, Nazieleńce, Harmężę, Pławy, Stare Wiślisko i Brzezinkę, jest chyba najgorsza z możliwych. Spowoduje bowiem zniszczenie najcenniejszych walorów przyrodniczych Kotliny Oświęcimskiej, a w szczególności projektowanego obszaru proponowanego do sieci Natura 2000, obejmującego stawy w Brzeszczach i Nazieleńcach, łąki w Pławach i Harmężach oraz teren projektowanego Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Stare Wiślisko”. Te cenne kompleksy przyrodniczo-krajobrazowe sąsiadują z hałdami i nieużytkami z pobliskich kopalń węgla - „Brzeszcze” i „Piast II” i stanowią prawdziwą perełkę, cenną nie tylko w skali regionu.

Stawy w Harmężach, Dolina Górnej Wisły. Fot. Karolina Bielenin

Stawy rybne wpisane są od ponad 600 lat w kulturowy krajobraz położonej na pograniczu Śląska i Małopolski Doliny Górnej Wisły, zwanej niekiedy z tego powodu „Żabim Krajem”. Do jednych z ciekawszych kompleksów stawowych w obrębie doliny górnej Wisły należą stawy rybne w Brzeszczach-Nazieleńcach. Nazieleńce to kilkanaście zbiorników o łącznej powierzchni około 160 ha. Część z nich to nowo oczyszczone obiekty, pozostałe są zarośnięte przez roślinność wodną. W większości otoczone są lasem oraz przez nadwiślańskie łąki. Stawy, jako że od lat wpisane w życie mieszkających na tym terenie ludzi, mają swoje nazwy, w większości już dla nas tajemnicze, jak np.

„Olusia”, „Mileja” czy „Przeborek”. Ze stawami związane są legendy, dzięki nim powstała bogata demonologia, której elementy są żywe do dziś.

Stawy w Nazieleńcach – zarówno te wypełnione wodą, jak i zarośnięte – stanowią cenne siedlisko wielu gatunków roślin i zwierząt, w tym rzadkich i zagrożonych wyginięciem. Według przeprowadzonych przez przyrodników badań, swoje stanowiska mają tu np. storczyk szerokolistny, grązel żółty, grzybienie białe oraz bluszcz pospolity. Wszystkie z nich objęte są ścisłą ochroną. Szesnaście gatunków roślin należy do zagrożonych w skali regionu, np. wodne i bagiennie: siedmiopalecznik błotny, zabiściek pływający, czermień błotna, przetacznik błotny, włosienicznik krążkolistny oraz dwa gatunki turzyc. W starorzeczu zlokalizowanym w pobliżu koryta Wisły występuje paproć salwinia. W płytszych miejscach stawów rosną szuwary, które stanowią filtr biologiczny, spełniając rolę lokalnych hydrobotanicznych oczyszczalni. Np. tak pospolity gatunek, jak trzcina redukuje do 90% substancji zawieszonych w wodzie oraz ponad 90% szkodliwego amoniaku. W pobliżu stawów występują rzadkie zbiorowiska torfowiskowe, które należą do najbardziej zagrożonych w Polsce. Utworzone są przez siedmiopalecznika błotnego oraz wełniankę wąskolistną.

Pomiędzy stawami „Frydrychowski” i „Rudok”, zlokalizowana jest bardzo cenna pod względem przyrodniczym wilgotna łąka ostrożeńiowa. Na stosunkowo niewielkiej powierzchni rozwija się tutaj kilkadziesiąt gatunków roślin, w tym fioletowo kwitnący ostrożeń łąkowy, od którego pochodzi nazwa łąki. Swoje stanowisko ma tu również przedstawiciel storczyków – kukulka szerokolistna, która jest gatunkiem chronionym i zagrożonym w regionie.

Stawy jednak to przede wszystkim raj dla ptaków. Według badań ornitologów Zenona Krzanowskiego i Mateusza Ledwonia, swoje gniazda zakładają tu przedstawiciele gatunków zagrożonych i wpisanych do „Polskiej czerwonej księgi zwierząt”, np. bąk, bączek, zielonka, podróżniczek, rybitwa białowąsa oraz podgorzałka. Ponadto gniazduje tu kilka gatunków perkozów – dwuczuby, perkozek, zausznik i rdzawoszyi. W Nazieleńcach dogodnie środowisko do życia znalazła kropiatka, w trzciniowiskach natomiast zakłada swe gniazda błotniak stawowy. Na stawach z roślinnością wynurzoną bądź o liściach pływających gniazdują rybitwy czarne oraz białowąse. Wszystkie te gatunki są zagrożone w skali Europy. Zarośnięte stawy są również cennym siedliskiem dla ptaków. Rybacy spuszcza wodę w celu odłowienia ryb lub przeprowadzenia remontów. W takim środowisku gniazdują ptaki siewkowe, jak np. krwawodziób, rycyk, kszczyk oraz sieweczka rzeczna. Ponadto opróżnione zbiorniki stanowią dogodne miejsca do żerowania dla ptaków siewkowatych, takich jak batalion, łączak, samotnik, krwawodziób oraz kilku gatunków biegusów. Część z nich przylatuje tu z Norwegii, Finlandii czy Rosji, gdzie gniazdują w tundrze. W czasie przelotów można spotkać prawdziwą rzadkość wśród ptaków drapieżnych – rybołowa. W Polsce jest on gatunkiem skrajnie zagrożonym, a jego populację ocenia się na zaledwie około 70 par.

Stawy w Nazieleńcach są obszarem przeznaczonym do projektowanej sieci NATURA 2000 jako ostoja ptasia. W Polsce, mimo, że to właśnie stawy są podstawowym miejscem gniazdowania ptaków i stanowią kompleksy cenne na skalę europejską, są bardzo słabo chronione. Na siedem kompleksów uznanych jako ostoje dla ptaków o znaczeniu europejskim, tylko dwa – stawy milickie i stawy przemkowskie (woj. dolnośląskie) – są objęte ochroną rezerwatową. Na 709 kompleksów znajdujących się w Polsce, jedynie 9 jest chronionych w formie rezerwatów, co stanowi zaledwie 1,2%. W całej Dolinie Górnej Wisły istnieją tutaj tylko trzy niewielkie rezerваты przyrody: Żaki we Włosienicy (12 ha), Przeciszów (85 ha) oraz Rotuz (28 ha) w Chybiu. Pierwsze dwa obejmują fragmenty lasu grądowego, natomiast walorem drugiego jest torfowisko wysokie z borem bagiennym.

Planowana droga S-1 ma również przeciąć teren projektowanego Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Stare Wiślicko” obejmującego starorzecza Wisły położone na północny zachód od byłego obozu zagłady w Brzezince. Zdaniem dr. Jana Żarnowca, jednego z autorów projektu Zespołu,

teren ten znajduje się w miejscu jednego z głównych korytarzy ekologicznych o znaczeniu kontynentalnym (trasa przelotu ptaków) i krajowym (dolina rzeki Wisły). Istotne jest tu zwłaszcza niedalekie sąsiedztwo lasów pszczyńskich, które stanowią wraz z lasami rudzkimi pomost pomiędzy głównymi elementami systemu ekologicznego południowej Polski – dolinami Wisły i Odry.

Obszar projektowanego Zespołu przedstawia ponadprzeciętne wartości przyrodniczo-krajobrazowe. Występują tu naturalne składniki charakterystyczne dla doliny Wisły, w tym wiele gatunków chronionych i zagrożonych w Kotlinie Oświęcimskiej, jak np. bluszcz pospolity, przebiśnieg, storczyki, ciemiężca, grąźel żółty, pierwiosnka wyniosła, a także jaskier kaszubski i zawilec żółty.

Przeciwko takiej lokalizacji ekspresówki protestują ekolodzy z oświęcimskiego Towarzystwa na rzecz Ziemi, którzy wysłali listy protestacyjne i starają się nagłośnić problem fatalnego przebiegu drogi. Negatywnie opiniują inwestycję również autorzy strefy ochronnej wokół byłego obozu zagłady w Brzezince i obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Droga ma biec bowiem w bliskim sąsiedztwie stosów spaleniowych, tzn. miejsc, w których spoczywają prochy ofiar zagłady. Taka lokalizacja drogi naruszyłaby strefę ciszy wokół obozu, a to mogłoby stać się przyczyną kolejnego międzynarodowego konfliktu. Pośrednim skutkiem lokalizacji drogi na tym terenie, a tym samym rezygnacji z ochrony przyrodniczej, będzie pozbawienie rolników gospodarujących na obszarze Brzeszcz i Nazieleniec możliwości korzystania z dotacji Unii Europejskiej na realizację programów rolno-środowiskowych, gdyż środki te kierowane będą wyłącznie na tereny objęte europejską siecią Natura 2000. Miejmy zatem nadzieję, że połączone interesy różnych grup nie dopuszczą do kolejnej inwestycji dewastującej przyrodę i dziedzictwo kulturowe w imię doraźnych korzyści.

Karolina Bielenin

Więcej o kampanii na stronie Towarzystwa na rzecz Ziemi z Oświęcimia: tnz.most.org.pl.

Kolumna „Śląsk” jest dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.